



ביאורים

בנוסף לדין שיש לכל אדם כאשר הוא מוטל בין חיים למוות ישנו דין נוסף בראש השנה. בדין זה נידון האדם הפרטי וגם העולם כולו. בגלל שלדין זה יש משמעות קריטית על המשך חייו בשנה הקרובה אנו צריכים לשים לב על דרכינו במהלך השנה כולה - לראות את עצמנו כאילו אנחנו חצי זכאים וחצי חייבים, שהרי אם נחשיב את עצמנו כרשעים, נחשוב שאין כל סיכוי ונמשיך לחטוא, ואם נראה עצמנו כצדיקים, לא נתעורר לתשובה שהרי אנו כבר צדיקים ונחתם דיננו לטוב. זו הסיבה לכך שנהגו כל ישראל להרבות במצוות בעשרת ימי תשובה - כיוון שכולנו בחזקת בינוניים צריך להרבות בזכויות כדי שנחתם לחיים ביום הכיפורים. אך ישנם כאלו ששקועים בהבלי הזמן ולא עשו חשבון נפש במהלך השנה. תקיעת השופר באה כדי לעורר אותם ולקרוא להם לשיפור מעשיהם. אפילו ברגע האחרון, כשכבר הגיע יום הדין, מצוונו הקב"ה לשמוע קול שופר כדי שגם הישנים יתעוררו.

לאור דבריו אלו של הרמב"ם אנו מוצאים שני סוגי אנשים; כאלו שעושים חשבון נפש במהלך השנה כולה, וכאלו שישנים כל השנה ושוגים בהבלי הזמן. החטאים של שני סוגי אנשים אלו נובעים ממקום שונה. החטאים של בעלי חשבון הנפש נובעים מכך שהם נמצאים בעולם הזה ואין צדיק אשר לא יחטא. לעומת זאת, חטאי הישנים נובעים מזלזול וחוסר אחריות מצידם. לכן ניתן להבין את חשבוננו של הקב"ה. אם זכויותיו של האדם מרובים מעוונותיו מהחטא השלישי ואילך מתברר שמגמת חייו היא לעשות טוב וכל חטאיו נובעים מהימצאותו בעולם מסובך עם פיתויים רבים. לכן שתי העברות הראשונות, שנבעו מכורח המציאות, נמחקות וכך שאר העבירות. אך אדם שגם לאחר העברה השלישית מתברר שעוונותיו מרובים מזכויותיו מגמת חייו אינה טובה. עברותיו אינן נובעות מכורח אלא מבחירה ורצון, ולכן נידון על כל עוונותיו.

הרחבות

• עשרת ימי תשובה

ולעסק במצוות מראש השנה ועד יום הכיפורים יתר מכל ימות השנה. כתב השולחן ערוך: "בכל הימים שבין ראש השנה ליום הכיפורים מרבים בתפלות ותחנונים... אף מי שאינו נוהר מפת של כותים, בעשרת ימי תשובה צריך לזוהר" [שולחן ערוך או"ח סימנים תרב - תרג]. על יסוד דברים אלו פסק ר' שלמה גנצפריד ש"ראוי לאדם שיתנהג בימים אלו גם בחומרות שאינו נוהג בהם כל השנה כי גם אנו מבקשים מאת ה' יתברך שמו שיתנהג עמנו בחסידות והאוכל כל השנה פת פלטר לא יאכל בימים אלו כי אם פת ישראל וכדומה לזה" (קיצור שולחן ערוך סימן קל סעיף ב).

שאלות לדין

- א. מהו, אם כן, הטעם למצוות שופר בראש השנה, גזרת מלך, או לרמוז לאדם לשוב בתשובה?
- ב. "שיראה עצמו... חציו זכאי וחציו חייב", האם זוהי הסתכלות אמיתית או מלאכותית?

להצלת שמר בן יגיל

אין מחשבינו עליו תחלת עוון שחטא בו - אין הכוונה לוותר על העונש על העוון (ראה לעיל, ביאור 2ב), אלא רק לצורך חישוב המאזן הכללי. לצורך זה, העוונות הראשוניים עדיין לא נשתרשו כמו מעוון שלישי ואילך. **כנגד** - שווים ל-. **מעבירים כל עוונותיהו ראשון ראשון וכו'** - וכך התהליך בא להדגיש את האופן שהתמודדות של מאזן המצוות עם עברה אחת גוררת התמודדות מצלחת אחרת. **שלא הניח תפלין מעולם** - אף על פי שעונו חמור, העולם הבא אינו נמנע ממנו. **דין אותו כפי חטאיו** - למרות שזכויותיו ועוונותיו הם מחצה על מחצה, עוונותיו אינם נמחלים בזה אחר זה אלא הוא נידון עליהם כרשע. **עולם הבא** - עולם הנצח לנפשו של האדם לאחר מיתתו. **הרשעים שעוונותיהו מרבין... ויש להו חלק לעולם הבא** - "וכאשר יהיו קיימים לאדם כל היסודות הללו ואמונתו בהם אמתית, הרי הוא נכנס בכלל ישראל, וחובה לאהבו ולחמול עליו, וכל מה שציווה ה' אותנו זה על זה מן האהבה והאחוה, ואפילו עשה מה שיכול להיות מן העברות מחמת תאוותו והתגברות יצרו הרע, הרי הוא נענש לפי גודל מריו, ויש לו חלק, והוא מפושעי ישראל" (פתי"מ סנהדרין יא, א. ראה למשל גולה ואבה יא, ב). **חסידי אמות העולם** - גויים המקבלים עליהם לקיים שבע מצוות בני נח, מפני שכך ציווה להם ה' ביד משה (מלכים ח,יא).



11 אף על פי שתקיעת שופר בראש השנה גזרת הפתוב, רמז יש בו, פלומר: עורו עורו ישינים משנתכם, והקיצו נרדמים מתרדמתכם, ונפשו במעשיכם, וחרו בתשובה, וזכרו בנראכם; אלו השוכחים את האמת בהבלי הזמן ושוגים כל שנתם בהבל וריק אשר לא יועיל ולא יציל, הביטו לנפשותיכם והטיבו דרכיכם ומועלליכם, ויעזב כל אחד מקם דרפו הרעה ומחשבתו אשר לא טובה.

21 לפיכך צריך כל אדם שיראה עצמו כל השנה פלה פאלו חציו זכאי וחציו חייב, וכן כל העולם - חציו זכאי וחציו חייב. חטא חטא אחד - הרי הכריע עצמו והכריע את כל העולם פלו לכף חובה, וגרם להו השחתה. עשה מצוה אחת - הרי הכריע את עצמו והכריע את כל העולם פלו לכף זכות, וגרם להו תשועה והצלה. זה הוא שפאמר: "וצדיק יסוד עולם" (משלי י,כה) - זה שצדק עצמו הכריע את כל העולם פלו והצילו.

31 ומפני ענין זה נהגו כל בית ישראל להרבות בצדקה ובמעשים טובים ולעסק במצוות מראש השנה ועד יום הכיפורים יתר מכל ימות השנה, ונהגו פלם לקום בלילה בעשורת ימים אלו ולהתפלל בבתי פנסיות בדברי תחנונים ודברי פבושין עד שיאור היום.

11 בפעה ששוקלין עונות אדם עם זכיותיו - אין מחשבינו עליו תחלת עוון שחטא בו, ולא שני, אלא משלישי ואילה. אם נמצאו עוונותיו משלישי ואילה מרבין על זכיותיו - אותן שני העונות מצטרפין, ודין אותו על הכל.

21 ואם נמצאו זכיותיו פנגד עוונותיו אשר מעוון שלישי ואילה - מעבירים כל עוונותיו ראשון ראשון; לפי שהשלישי נחשב ראשון, שפבר נמחלו השנים, וכן הרביעי הרי הוא ראשון, שפבר נמחל השלישי, וכן עד סופן.

31 במה דברים אמורים? פביחיד, שפאמר: "הן כל אלה יפעל אל, פעמים שלוש עם גבר" (איוב לב,טו). אכל הצבור - תולין להו עוון ראשון ושני ושלישי, שפאמר: "על שלשה פשעי ישראל, ועל ארבעה לא אשיבנו" (עמוס ב,ו). וכשמחשבינו להם על דרף זו - מחשבינו להו מרביעי ואילה.

41 הבינונים - אם היה בכלל מחצה עונות שלהו שלא הניח תפלין מעולם, דיני אותו כפי חטאיו, ויש לו חלק לעולם הבא. וכן כל הרשעים שעוונותיהו מרבין - דיני אותו כפי חטאותיהו, ויש להו חלק לעולם הבא. שפל ישראל יש להו חלק לעולם הבא, אף על פי שחטאו, שפאמר: "ועמך פלם צדיקים, לעולם יירשו ארץ" (ישעיה ס,כא); "ארץ" זו - משל, פלומר: ארץ החיים, והיא העולם הבא. וכן חסידי אמות העולם - יש להו חלק לעולם הבא.

רמז יש בו - כשם שבעבר, תקיעת השופר באה להעיר את העם לקראת אויב הקרב ובא לעיר, כך השופר בא להעיר את הבריות מתרדמת הזמן. **עורו עורו** - קריאה לבני האדם 'הישנים את חייהם'. **בהבלי הזמן** - בצורכי השעה ובדבקות בחומר. **שוגים** - דבקים, שאין מחשבתם פנויה לדבר אחר. **לפיכך צריך כל אדם וכו'** - דרך שיחיה בה האדם כל השנה כשהוא מודע לחשיבות מעשיו, ולא יחכה לשופר הבא אחת בשנה שיעיר אותו. **ומפני ענין זה** - שראש השנה הוא יום הדין ובידי האדם להכריע את עצמו ואת העולם לכף זכות (ק). **מראש השנה... בדברי תחנונים** - אחרי ראש השנה, מפני שביום טוב אסור לומר דברי תחנונים. "וכמו שהתפילה היא עבודה נכבדה מאד... העבודה היותר נכבדה, והוא שיהיו שבתות למנוחה ומועדים לשמחה, ולא לעשותם ימי צום ובכי וצעקה" (שו"ת רח; ק; ראה שבת לג,ג). כיום דברי התחנונים קרויים 'סליחות', והם נמשכים מראש חודש אלול ועד יום הכיפורים (בעדות המורח ותימן) או מן השבוע שלפני ראש השנה ועד יום הכיפורים (בעדות אשכנז). **ודברי פבושין** - דברי תוכחה ומוסר הכובשים את הלב ומעוררים את האדם לשוב בתשובה (רשי"י תענית טו,א).

השופר בראש השנה ותודעת התשובה

מעביר ראשון

חלק לעולם הבא

